۱۰ کانون ثانی ۱۹۱۸ صایی : ۲۷ پنجمی سنه ایکنجی جلد

Inkılâp Müzesi Kütüphanesi
No.
M. Cevdet kütüphanesi

ایکدجی مجموعه

علم ، صنعت و اخلاق دائر هفتلق مجموعه

حکایه

اسکی قهرمانلر

دیه‌ت

دارقایسندن باشقا آیدینلق گوره‌جك هیچ بریری اولمایان دکانده، تك باشینه، کیمسه کوندوزی، قیوه‌جیلر صاچاقی چالیشان قوجاغی طبیق قفسه قوشمن تربه‌لی برارسلانی آکدیریوردی. اوزون بویلو، ایری نیچه‌لی، قاین بازولو و کفتن اومورلو بربولدی ! اون سکه‌دن بو قارا کافی این اچنده حام‌دیدن دوردیکی قلیچ نامولری بوتون آنادولو ده‌ده بوتون روم ایلینده، مرحومبویلر نده‌بویله بر نام قازانمشدی. حتی استانبولده بیله بکی جربار صاتین آلاجقلری قاملرك، صالیرمالرك، یاتاغانلرك اوستنده « عمل علی اوسته » دامغاسی آتریوبرلردی. اوچلیکه « چیفته صو ویرمه » سنی بیلیوردی. اوزون قیلیچلر دکل، یاریدنی قیصاچق یحافلر بیله ایکی قات اولور، یه قیرباز دی. « چیفته صو ویرمك » صنعتك یالکز اوکا مخصوص بر سریدی. باشه چیراق آلماز، کیمسه ایله چوق‌کونوشماز، دکاندن دیشاری چیقماز... هاربره‌او غراشیدی. بکلاردی. خصمی اقرباسی یوندی. مملکتك یاتاغیسیدی. قلیچدن، دمه‌ردن، چلیکدن، آتشدن یاشقالاف یاپلمز، پازارلمه کیریلمز، مشتریلی نه‌ویرسه‌سه آلیردی. یالکز عارهزمانلری اوچاغی سوندورور، دکاننك قاپیسنی کیدیه‌لر، قاپی اولور، عارهدن صوکره میدانه چیقاردی. شهره‌ده اوکا دائر برچوق حکایه‌لر سویله‌نیردی. کیمی « جلاد آلندن قاچمش برچلیق » کیمی « سوکیلیسی تولدیکی ایچون وقتیله دنیانی ترك ایتمش برغریب » دیردی. سیاه شاهانه کوزلرینك یوکسك باقیشندن، کیار صاولوندن، مغرور سکونندن، دوزگون سوزلرندن اوتك اوبله عادی برآدم اولدیغنی بللدی. اما کیمدی ؟ نره‌لیدی ؟ نره‌دن کلمشدی ؟ بوتلری بیلن یوقدی. خلق کندیسی سویوردی. شهره‌ده یوبله مشهور بر اوسنانك بولونمامی هرکس ایچون آیری بر افتخاردی :

— بزم علی ،
— بزم قوجا اوستا ،
— دنیاده آشی یوقدر ،
— ذوالفقارك سری اوندهدر !

دیرلردی. قوجاغی آید قاین، آك قانی ده‌میرلری مصرباپرانمی کی ایچه‌لرنن، کافه کی یومشاتلان صنعتی کیمسه‌دن توکره‌نه‌مش، کندی کندینه یولمدی. داها اون ایکی یاشنده‌یکن سرت بر بکلر بکی اولان بایاسنك باشی وورولش، توکوز قاتلمدی. عامو جاسی چوق زنکیندی. دیدیه‌لی بر وزیردی. اوتی یانه آلدی. اوقوتمق ایستهدی. بلکه دوات قاتنده بتیشدیرمدیك، بویوك موتعلره چیقاز چمدی. فقط علیك منجاعده « باشتاسنه مندار قالمق » احتمالی دورین برآلم صیرلایوردی. بر کیمسه یه‌اویاله اچیه‌جکم » دیدی، بر کیچه عامو جاسنك قوناغندن قاچدی. سحرمری بر آدمسز کی داغلر ، تپه‌لر ، دره‌لر آشدی. اصلی بیله‌دیکی ملکتلر دولاشدی. نهایت ارضروعده اختیار بر دهبرجینك یانه کیردی. ارتوق یاشنه قدر آنادولوده اوغرامادیغی شهر قالمادی . کیمسه یه بویون آکمهدی . مندار قالدی . آکنکی طاشدن چیقاردی . آلتنك تربه قازاندی . چوق چالیشدی . امثالسز ایدلر میدانه کتیردی . بك آز قازانجه قناعت ایتدی . ایچنده « مقدس آتش » دن بر شعله بولونان هرموجدکی یارا ایچون دکل ، صنعی ، صنعتنك ذوقی ایچون چالیشیوردی . « جلیکه چیفته صو ویرمك » اولمك‌دکلدی . کوکلو کی محاربه‌لره کیدیدیکی زمانلر بکیمیرلرك ، سپاهیرلرك ، سکبانلرك ایچنده « علی اوستا » ایسمنك مدحی ایشیدیلدیکه طادی دللە آکلاتیلماز معنوی بر ذوق دویاردی . ثولونیجه قادار بویله هیچ دورمادن چالیشیرمه داها بر قاچ یك غازیه قیرباز قلیچلر ، قالقانلری یارچا لایان جبابه یاتاغانلر ، زرهلری کسن آغیر صالیرمالر یاپاجقدی . بوتی دوشونمدیکه کولومسر ، طاغی طاشی یوره‌کی چارپار ، روحندن قوپان برحمله‌یله ثورسنك اورزنده میلونلرجه قویلجمارطو تونمدورودی .

— تاق !
— تاق ، تاق ،
— تاق ، تاق ....

ایشته یوکونده صباح نمازندن بری دورمادن اون ساعت اوغراشمشدی . دوردیکی آیکری نامولری ثورسنك یانندهکی صو توجیسنه دالدیردی . اوچاغنك سوندیکه باشلایان آتشنه باقدی . چکیجی یراقان آلیله ترلرینی سیلدی . قاپیه دوندی . قاشوکی مسجدده حزین حزین آخشام اذانی اوقونویور ، باجاسنك تپه‌سندهکی یوداده لەیله کار نهایتمز بر طاقیدره قوپارپیورلردی . ایکنندی آیدینی داها دوردوبوردی . یالکز آلاریغی بیقاده . قوروبلادی . یه‌للریغی ایتمه‌یردی .

صابی : ۴۷ ـــــــ

ـــ بوکیجه بوداق بکك مانذیرلرسنده خیرسیزلق اولمش .
ـــ نه‌دی، بکا نه ؟
ـــ اونك ایچون ایشته دکاشکی آرابا جغز .
ـــ اوخیرسیزلقدن بکا نه ؟
ـــ خیرسیزلر چالدقلری یورقوزوی کوتورمك آلتنده کسمشلر .
مثبن کیمسه‌لرك ایچندهکی یارالری آلارق بردانه‌سنی اوریه یرافتلر .
ـــ بکا نه ؟
ـــ اوکیمه‌لردن بردانه‌سنی ده یوصباح سنك دکاشکه اوکسنده بولدی.
سوکرا ... شو آشیکه باق . فان لکه‌لری وار !
قوجا علی قاماشان کوزلرینه قاپسمك ثیز ثیز کی حقیقه قیلیچلر ثذهیر بیور ،
أن قادار یرقان لکه‌سی سودرلمشدی. اوی یوفیرمزی لکه‌یه دالمیش
دالمیش یاقارکن یالاپیتلی دیزدارر :
ـــ هم بوکیجه کچ وقت ثن سنی کوتورمك اوستنده کوردم .
اوراده نه آریبوردك ؟
دیدی .
ـــ ....
قوجا علی بنه ویره‌جك برجواب بولامادی. اوکنه باقدی .
ـــ آرابك ...
دیه کری چکیلدی . دیزدارلره یاماللری دکانه کیره‌بلر. ثورسك
یاندن کچن ماش آغا هایقیردی :
ـــ آی، ایشته، ایشته ..
ـــ !
قوجا علی غیراختیاری دیزدارك یاقه‌سنی طرنه کوزلریکی چویردی.
کی یوزولمش بردوی کوردی. شاشیردی. یاماقلر همه‌ثن‌دی‌یی بردن
قالدیردیلر. آچیلدیلر. داها ایصلاقدی. براقالریلك برده محرمك یوزینه
باقیورلردی. دیزدارر باشی حدثله‌رك سودردی :
ـــ چالدیغك یارالری نره‌یه صاقلادك ؟
ـــ بن یارا چالمادم .
ـــ انکار ایتمه، ایشته ثوزونلك دریسی دکاشنده چیقدی .
ـــ بودی‌یی بن بوراپه قویمادم .
ـــ یا کیم قویدی .
ـــ بیلمیورم .
....
قوجاعلی ذاتاً چوق‌لاقیدی سویله‌یه‌مزدی. صوباشینك کارشیسنه
چیقارتیلدیغی زمان‌ده کیمسه کچ وقت کوبرونلك اوستنده نه آرادیغنی
اکلاتمادی. دیزدارلرله براز ثن‌یونون دالیلرعلیهنه چیقیوردی . یوداق
بکك بکی صاقلدیغی بیتیوز قویون ایچرده ماندیرادن چالنمشدی. ایکی
قوتلی خرسز بکچی یوداغی سم‌سق یاقلاماشلردی. ایرتسی کون‌طاکك
خصوصنده یوچ یاق خرسزلق برخی قوار علیه بکوره‌تمیکی سویلدی.
کیمسه‌کچ ونته‌قادار دکاشه کمه‌مسی، دریتك دکاشه‌سی، یارا کیمه‌لردن
برینك قاپسی اوکسنده یولونماغی قوجا علینك انهامنه کافی کلدی. نه
قادار انکار ایتسه خیرسیزلق تأویل کوتورمه ردی . ذاتاً حکومتجه
ثره‌دن کلدیکی، ثره‌لی اولدیغی بللی دکلدی .
صول قولنك کیسلمسنه قرار ویربلدی .
قوجاعلی یوقاری دیوبونجه محرمنده‌بلك دنمه اولارق صاراردی .
دیوداغلرنی ایصیردی. قضایه رضادن باشقاچاره یوقدی! ستدوله‌رك
اپاغه کلدی . حاکمه دیك یرسه‌له :
ـــ قولی براقك ، قاضی کیمك !
دیه رجا ایتدی . بوعمرنده اونك ایلك رجاسیدی. فقط اختیار
کماچوق عادلیدی :

ـــ خایر اوغلم ، دیدی ، سن آدام ثولدورمه‌دك آ کر چوبانی
ثولدورسه‌یدك او وقت قاغاق کیمه‌دی . جزا فاجعه کوره‌دی . سن
یالکز خرسزلق ایتدك . قوراق قوباجق. حق بوبله ایسته‌یور. شریعتك
کمه‌یکی یرآچیاز ...
ـــ ...
....
قوجاعلینك قولی قاباستنه ثوق قیمتلدی. جلبکه «جفقه صو»
یی بوایکی ثول سایه‌سنده ویریور، بوایکی آل سایه‌سنده سر حدوده
دوکوشن بیکلره عازیلره جلبك قالدقلری قیران، آغیرزرهلیلری پرتان،
ده‌میر طوغاری ایکیه چین ثوی کبی حقیف قیلیچلر ثذهیر بیور ،
یوق یاهسه، پیرسثه‌نك چالیشیوردی.
اونی آغا تاپسنده دیزدارلرك وداعی آلتنه قاپادیلر. قصاص کوثی
بوراده، کیلوپور، هیچ سسنی چیقارمه‌یور، یولاق قالیچه ثورسنك باشنده یکیچ
ووزاماله حقی دوشونه‌رك معبودی ثولن رمؤمن مانعی دویوبوردی. ثولنك
دیبه‌تو ویره‌جك جانی یارامسی یوندی. شمدی‌یه قدار اویارا ایچون چالیشمامشدی.
.... بوعون شهرحلقی قوجاعلی کی ماهیر باوصنانك قولی کسیله‌جکنه
آجیدی ، « یولادار یاپمیشلر» مرده چالیشمازلر، قوللر کوزلرل آدمك
ثوینجه‌یه قادار سقوط سوره‌نجه‌سنه‌آك دویمسزو جداثر بیله‌دیاماسیوردی .
ایشته هرکس اونی سویبوردی .
سیاهلر کندیلرینه یك ازجوز قیلیچ دیوه‌ون یوآدمی نورتارمانی
سوزله‌شدیلر. شهرلك آیوبوك زنکینی « حاجی محمد »ه مراجعت ایتدیلر؛
یوآدم‌قارون قادار مال صاحبی اولدیغی حالده سولدرجه خسیسدی.
حالاشهرك بازیرنده، کچوبوك برکاندده قصابلق یاپیوردی. دوشونه‌دی.
طاشنده . نازلاندی . صورانی آکسیدی . باشی صالادی . اما
سیاهلرله خوش کچنمك لازمدی :
ـــ مادمکه جزایسه‌وسکر، دیدی، بن اونك قولی‌ایچون‌دیه‌جك
ویریرم . امابر شرطله .
ـــ نه‌کبی ؟
ـــ دیه صوردیلر .
ـــ وارلق کندینه سویلیه‌جك. آکرجن ثولونجه قادار بکایه‌داوا
خدمتجیلك، چیرافلق ایتمك راضی اولورسه ...
ـــ بك‌اعلا، بك‌اعلا ...
... سیاهلر اغا قاپسنه ثوشدیلر . حاجی قصابلك تکلیفنی قوجا
علیه سویدیلر . او اولا « قصابلق یپلمدیکی » اورتایه سوردی .
قبول ایتمك ایسته‌یوردی . سیاهلر « آدام سنده ! قصابلق ایشمی؟
اوقادار حرب کوردك . قیلیچ صالادك . باغلی قویونی بره یاتیروب
کسمزمیسك ؟ » دیه اصرار ایتدیلر . «قوله قول اولنی » فانی دنیاده
« برمینه متدار قالق » عذابلرك آك آخریدی .
او ، داها بللی کیمسکین ، وزیرعاصم‌حکمتلی لطفی‌یله چکه‌مه‌مش،
متدار قالامق ایچون عائله اوجاغندن قاچمش، غربت ایللرینه آتیلمشدی.
شمدی کور طالعی اونی طاغ کیسه کوله ایتمه‌کدی ؟
سیاهلر : « حاجینك باشی یمنی آتشمش ... ذاتاً داها نه‌قادار
یاشا ك ... اولنلرنه یاشمسن حرفالیر، بزه قیلیچ یاپارسك. هایدی،
دوشونه‌ه اوستا، دوشونه‌ه . » دیبور لردی .

***

حاجی قصاب، کیسله جك قوللك دیه‌تی حاکه صابدیغی کون قوجا
علی‌ی آرقاسنه طاشدی . دکانه کیتدی . « آدام غایت پنیر، غایت
خویسز، غایت برادر اختیارلردی. صبح زماندن دیزدیر سویلیه‌یدی.
خیرلی‌کندن شمدی‌یه قادار بر خسمسی، برچرای طوتامامشدی .
قوجاعلی‌ی آلنه کچیرچه همهن دکاکنك کوشه‌سنه برسند یرلشدیردی .

اوستنه‌برشیلنه‌قویدی. چدی‌اورایه اوطو دی. هرشیئی اوکایاپدیرمغه یاشلادی. اماهرشیئی... صباح ئمازدن بش‌ساعت اول شهردن ایکی ساعت اوته‌ده‌کی ماندیرراسندن اوکون صاتیلاجق‌قوبونلری اوکا کتیردیسوو، اوکا کندیریسور، اوکا یوزدیریسور، اوکا یوچالاندیریسور، اوکا صاندیریسور.. تا آقشام ئمازنه قادار دورماندن اصلو دوریسوردی. زوالی‌به‌دیریدکی یالکز بولغور جوربا‌سیدی. بعضاً کندی آرتیفلرینی لویکه‌وریرکی اوکنه آتاردی. کیجه‌لری دکانی باشدن آشاغی یقانیور، اویقویه یاتیرمه‌دن ایرتسی صباح ایچون قوبونکتیرمک اوزره‌ماندیرا‌سنه یوللیوردی. اودونق بیله اورماندن اوکا کندیریور، صوبی اوکا طاشیئیور، همایشی، همایشی اوکا کوردوریوردی. حتی آوینک باغچه‌سنده‌کی ایم‌قوبوسنی بیله اوکا آیتقلاتدی.

قوجاغلی، ساده‌سه‌یه بولغور جوربا‌سیله یوقادار زحمتره بیلدیرجه کوکس کره بیله‌چکدی. فقط حاجی قصابایه ایکیده‌بر :

— اوغلان‌علی! قولکلك دیه‌تی‌بن‌بردم. یوقسه‌جولاغی قالاجقدك.

دیه‌یایدیغی آیلیکنی‌تکرارلاماسی‌چکمیوردی. برکون، ایکی‌کون، اوچ کون دیمیور صیقدی. دورماندن چالیشدی. کیجه‌اویومادی. کوندوز قوشدی. آفدیسنك قارشیسنده آل پنجه دیوان دوردی. یه :

— قولکلك دیه‌تی بن وردم.

— ....

— شیمدی جولاغی قاله‌جقدك ها ...

— ...

— بم سایه‌مده قولك وار.

— ...

حاجی قصاب عادتا بو سوزلری « آفیرم » طرزنده دیه‌له‌یلسنلر ایشدی. هر آیسنك اجراسندن صوکرا قیر صاقالی، بیچرکین، سیسقا سوراتلی اکثیته‌رك ماوی‌چوقور کوزلریله اونی تپه‌دن‌طیرناغه قادار سوزمه « عقلکده طوت، بم اسیرمسك ! » کبی وردیکی دیه‌تی خاطرلایوردی. قوجاغلی سوصورا، قلبنك‌پیرتیله‌یه‌یدی، کوکسنه صیغاق صیغاق یوردیلری‌یایله‌یدی، کیلیه‌لرنی چکه‌لرینك چانیرداییدی، شاقاقلرینك آچیلدیغی دویارادی. کیجه‌لری اویویامیور، کوندوزلری اوغراشیرکن، ماندیرایه کیدوب کلیرکن، سلخانه‌ده‌قوبونلری یوزه‌رکن، مشترلیره آت کسرکن « نه‌یاپاجغم ؟ نه یاپاجغم ؟ » دیه دوشونوپور، هیچ بر شیئه قرار ویره‌میوردی. دنیاده کیمسه‌یه ایوالله ایتمه‌رك فناحاله، غروبرینك سعادتی ایچنده یاشامق ایسترکن باشنه کلن بویلا نه‌یدی ؟

قاچنی نامو سنه یدیره‌میوردی.

ایشته او وقت صحیحدن خرسزلق ایتمش اولدیغدی.

فقط بوحریفك ایکیده برده بویایدیغی باشه قادارسنه تحمل ... تولومدن پك کوچ، تولومدن پك آچی، تولومدن پك آغیردی.

* * *

حاجی قصابه کوله‌اولدیغنك تام هفته‌سیدی. کونلردن جمعه‌یدی. یه ایرکندن ماندیرایه کیدیلر، قوبونلری کتیرمش، سلخانه‌ده یوزمش، دکانده‌کی چنکلره آصمشدی. ترکاهك صولنده‌کی بویوك باغلی سیاه طاشده‌سطرلری‌یله‌یور، یه: «نه‌یاپاجغم، نه‌یاپاجغم؟» دیه‌دوشونوپور، دوداقلری ایسیریوردی. داها آفدیسی کلمه‌مشدی. ساطیرلری‌بترجمه بویوك بچاقلری بیله‌مکه یاشلادی. « نه‌یاپاجغم نه‌یاپاجغم؟ » خولیاسنه اولمه دالمشدیکه... قصابلك کلدیکنی دویمادی. آخرین اوغورسزلق یوغوق سسی یوره‌کنی آغیرینه کتیردی :

— نه یاپیورسك یه؟

دوندی. آفدیسی کوشه‌سنه اوطورمش چوبوغنی تونه‌تیوردی.

— بچاقلری بیله‌یورم.

دیدی.

— های تنبل، مسکین های ... صباحدن‌بری نه یاپدك ؟

— ....

جواب ویرمدی. قاپاقلری چوروممش بوکو وك، یوخاری، یو یلان کوزلره‌دیمادن باغدی. باغدی. اختیار، بکله‌یه‌دیکی یو آلچی‌باغیشدن قیمتدی. صوردی :

— نه یاقورسك ؟

— ....

قوجا علی سسنی چیقارمیور، برهفته ایچنده بلکه بش سنه‌لك خدمتنی دوروب دیکله‌یه‌دن کوردیکی حاله کندینی بنه «تنبل، مسکین» دیه مخاطبه‌ایتمکه‌صقیلمایان یوکوتوانسانی آزیجی برباغیشلا سوزوبوردی. بنه قلبی پیرتیلیر کبی اولوبور، کوکسنه صیغاق برشیلر یایلیور، چکلری کیلیه‌لنیور، شاقاقلری زونقلاوبوردی. برآنده برتیره‌مه دوردی. قوجا علی کوزلرینی آچدی. برهفته یوکا ناسل تحمل ایتمشدی؟ شاشیردی. حاجی قصاب چوبوغی یانه براقدی. خدمتچیسنك یو آغیر باغیشندن قورتولیورمش کبی درولاندی :

— قوك دیه‌تی بم وردیکمی‌اوتوتوبورسك غالبا ، دیدی ، بن اولماسه‌م شیمدی چولاغی قالاجقدك ..

— ....

قوجاغلی یه‌جواب ویرمدی. آچی آچی کولوسه‌دی. قیزاردی. صوکرایردن صارادی. خیرله دوندی. بیله‌دیکی ساطیرلرك آلچوبوکنی قایدی. صیوالی‌قولنی یوکسك‌تپه‌یه کوتکنك اوستنه‌قویدی. قالدیردیغی آغیر سطیری اولهبر ایندیردیکه ... اوآدهه فوپان اولی طوتدی. لوردیکی شیئك دهشتلندن کوزلری طیشاغری فیرلایان حاجی قصابلغه‌او کده :

— آل باقلم، شودیه‌تی وردیکك شیئی !

دیه خیرله فیرلاندی. صوکرا آتو بنك فوسنو قالان یه‌تی صیق بردوکوم قایدی. دکاندن چیقدی.

اوتك وقتیله کلدیکی برکبی، شیمدی کیندیکی یرده شهره کیمسه اوکره‌مه‌دی.

عمر سیف‌الدین